

HAJDEGEROV POJAM „TUBITAK“ I TEMELJNI POJMOVI TRADICIONALNE ONTOLOGIJE

Apstrakt: Iako pitanje odnosa između temeljnih pojmova tradicionalne ontologije i centralnih pojmova fundamentalne ontologije nije tema koja je sistematično obrađena u Bitku i vremenu, evidentno je da se neke od teza koje su ključne ne samo za Hajdegerov odnos prema filozofskoj tradiciji, već i za celokupan projekat fundamentalne ontologije, tiču sučeljavanja pomenutih „pojmovnih aparatura“. Naime, okosnicu u Hajdegerovom distanciranju od nasleđenih filozofskih koncepcija čini upravo propitivanje odnosa između pojma „supstancija“ i pojma „bitak“, odnosno, osporavanje filozofskih učenja u kojima se pojam „bitak“ svodi na pojam „supstancija“. „Destrukcija“ tradicionalne ontologije, kao interpretativni model kojim Hajdeger pristupa filozofskoj povesnoj predaji, postavljena je kao problematizovanje nasleđenog poimanja bitka kao „supstancije“, nasuprot kojem se razvija fundamentalnoontološko razmatranje „problema bitka“. Pored naznačenog konteksta, u kome je reč o ontološkoj problematici u užem smislu, moguće je pokazati da je osporavanje temeljnih kategorija tradicionalne ontologije tema koja ima odlučujuću ulogu i u konkretnijim etapama realizacije projekta fundamentalne ontologije. Prethodno se posebno potvrđuje u Hajdegerovoj tematizaciji pojma „tubitak“. Sagledavanjem Hajdegerovih izvođenja u kojima se razmatra veza između pojmova „tubitak“, „egzistencija“ i „egzistencijalije“, sa jedne strane, i pojmova „supstancija“, „suština“ i „kategorije“, sa druge, i procenjuje merodavnost navedenih pojmova tradicionalne ontologije u izlaganju ljudskog bitka, dolazi se do uvida da Hajdeger polazi od teze prema kojoj je u svrhu dosezanja izvornog razumevanja čoveka nužno izvršiti prevrat u pojmovnosti tradicionalne ontologije.

Ključne reči: bitak, supstancija, tubitak, egzistencija, suština, kategorije, egzistencijalije

1. Pojam „tubitak“

„Suštinski“ karakter čoveka, ono što čoveka čini čovekom, prema Hajdegerovom mišljenju, počiva u činjenici da čovek jeste ono biće koje se prema vlastitom bitku, bitku drugih bića, kao i bitku uopšte odnosi razumevajući.¹ Čovek uvek već nekako „razumeva

¹ U srpskom jeziku, kao uostalom i u većini jezika na koje su prevedena Hajdegerova dela, ne postoji usaglašenost kada je reč o označavanju centralnog pojma

bitak“, on je „mesto“ na kome se bitak razotkriva, odnosno, čovek jeste „tu-bitak“ (*Dasein*).² Prethodnim je ukratko ukazano na Hajdegerovo polazište u razumevanju čoveka, odnosno, izloženo ono što je elementarno u pojmu „tubitak“, pojmu kojim Hajdeger, nasuprot jezičkoj praksi koja je ustaljena ne samo u svakodnevnom, već i u filozofskom govoru, dosledno referira na „biće koje smo mi sami“. Samo ukazivanje na onu dimenziju pojma „tubitak“ prema kojoj je čovek okarakterisan kao „biće koje razumeva bitak“ još uvek, međutim, ne objašnjava prave razloge za Hajdegerovu odluku da se umesto pojmovi čovek, svest, subjekt ili duša, kao jedan od centralnih pojmova u projektu fundamentalne ontologije, „uvede“ pojam „tubitak“.³

Kako možemo zaključiti iz Hajdegerovih naznaka, ova odluka mogla bi biti refleks svesti o potmuloj delotvornosti nasledenih kategorija koje u bitnom usmeravaju naše mišljenje u jedan zacrtani krug koji najčešće ne odgovara samim fenomenima. Misleći čoveka pojmom „tubitak“, Hajdeger, dakle, pokušava da prevlada ograničenja i pretpostavke koje su sadržane kako u „zdravorazumskom“, tako i u tradicionalnom filozofskom diskursu o čoveku, odnosno, da

Hajdegerove filozofije, pojma koji Hajdeger misli pod terminom *das Sein*. U ovom radu mi se dosledno pridržavamo termina *bitak* za prevod Hajdegerovog *das Sein*, kao i termina *biće* za označavanje Hajdegerove upotrebe nemačke reči *das Seiende*.

² Nemačka reč „*Da*“ upućuje na „ovde“ ili „tu“, pri čemu ne sme biti zanemaren ni vremenski aspekt – „tada, u to vreme“, dok „*Sein*“ znači „biti“ ili „postojati“. Tu-bitak stoga znači „biti- tu“, „biti- tada“. Ističući da je u Hajdegerovom shvatanju čoveka reč o otklonu od tradicionalnih određenja čoveka kao *zoon logon echon* i *animal rationale*, odnosno o interpretaciji u kojoj se čovek više ne misli kao biće obdareno umom, ili kao biće čiju bitnu osobenost čini posedovanje svesti ili samosvesti, Miloš Todorović Hajdegerovo shvatanje čoveka sažima u sledećoj formulaciji: „...on je primarno ono biće koje boravi u raskrivenosti bitka i u kojem bitak prisustvuje kao raskriven, on je mesto na kome bitak jeste tu – on je u svojem temelju mišljen najpre i primarno kao tubitak: on jeste tubitak.“; Miloš Todorović, „Fundamentalna ontologija i idealizam“, u *Kratke studije*, Plato, Beograd, 2003.

³ Gajo Petrović navodi da se u nemačkoj filozofskoj tradiciji izraz „*Dasein*“ pretežno upotrebljavao kao prevod za latinski izraz „*existentia*“ u smislu „postojanja“ i uopšteno „bitka“ nasuprot „biti“ („*essentia*“, „*Wesen*“) ili „takobitka“ („*Sosein*“) i mogao pripisati svakom biću a ne samo čoveku. Iako se od Gotškalka (1725.), a zatim Jakobija, Fihtea, Fojerbaha i posebno Jaspersa, nalazi tendencija da se „*Dasein*“ upotrebljava kao naziv za *specifično ljudski način postojanja*, kako se ovde naglašava, Hajdeger je prvi koji taj termin u ovom smislu ne samo nedvosmisleno fiksira, već i precizno artikuliše, polazeći od izvornog značenja njegovih sastavnih delova koje je u svakodnevnom govoru zaboravljeno. Petrović, Gajo, „Uvod u ‘*Sein und Zeit*‘“, u *Prolegomena za kritiku Heideggera*, Naprijed, Zagreb-Beograd, 1986., str. 145.

eksplicira ono što uistinu predstavlja sam „ljudski bitak“. Ako čovek jeste ono „tu-bitka“, onda način na koji čovek jeste ne može biti jednak načinu na koji postoje sva druga bića. Posmatrano s druge strane, može se reći da, tek ukoliko se ljudski bitak misli kao suštinski drugačiji od bitka svih drugih bića, moguće je doista shvatiti u kom smislu je čovek ono „mesto“ na kome se bitak razotkriva. Razlog zbog koga celokupna povest filozofskog mišljenja nije uspevala da prodre u ovu dimenziju ljudske prirode, kako sledi iz Hajdegerovih analiza, počiva u samorazumljivoj vladavini temeljnih pojmova tradicionalne ontologije. Ljudski bitak je unapred razumevan po uzoru na bitak bića koja postoje u svetu, i stoga je, osporavanje merodavnosti temeljnih pojmova tradicionalne ontologije, zapravo, zadiranje u sam temelj ljudskog samorazumevanja. Pojmom „tubitak“ Hajdeger, dakle, pokušava da postavi tematizaciju čoveka kao ispitivanje *specifičnog načina ljudskog bitka*. Odlučujuću ulogu, pri tome, ima upravo „uvođenje“ adekvatnih ontoloških kategorija.

Čovek, ukoliko jeste čovek, uvek već boravi i u izvesnoj izloženosti vlastitog bitka. U tom smislu Hajdeger kaže: „Njegovom najvlastitijem bitku, doduše, pripada to da poseduje neko razumevanje toga i da se svagda već drži izvesne izloženosti svog bitka.“⁴ Čovek uvek boravi u izvesnoj izloženosti vlastitog bitka, odnosno, uvek već nekako razumeva vlastitu egzistenciju. Ovo pred-teorijsko, neeksplicitno razumevanje, razumevanje kojim se svaki čovek nalazi u vlastitoj egzistenciji, Hajdeger naziva *egzistencijelno razumevanje* (*das existenzielle Verstehen*). Čovek se uvek kreće u nekom više ili manje transparentnom samorazumevanju u kojem je sebi izložio vlastiti bitak. S obzirom da, kako Hajdeger ovde kaže, „razumevanje bitka ne samo da pripada, već se ono obrazuje ili raspada sa svagdašnjom vrstom bitka samog tubitka“⁵, čovek može raspolagati „bogatom izloženošću“ vlastitog bitka. Tako su, pored egzistencijelnog razumevanja tj. samorazumevanja koje je pripadno svakom čoveku ponaosob, neki od vidova njegove izloženosti dati u filozofskoj psihologiji, antropologiji, etici, poeziji, „politici“ i historiografiji.

Mada bi se na osnovu prethodnog moglo zaključiti da izlaganje i interpretacija ljudskog bitka ne predstavlja osobit problem, kako smatra Hajdeger, to najneposrednije predontološko izlaganje

⁴ Hajdeger, M.: *Bitak i vreme*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2007, str. 35.

⁵ *Isto*, str. 36.

vlastitog bitka ne može se preuzeti kao nit vodilja u tumačenju čoveka. Naime, dok je egzistencijelno raumevanje uvek prisutno ukoliko ima čoveka, tj. nužno i neraskidivo vezano za egzistenciju svakog pojedinačnog tubitka kao njegova „ontička stvar“, *egzistencijalno razumevanje* (*das existenziale Verstehen*) predstavlja jedan osobiti „poduhvat“ u koji se čovek može upustiti u svrhu dosezanja eksplisitnog znanja o skupu struktura koje konstituišu njegovu egzistenciju. Ontološka interpretacija ima karakter egzistencijalnog razumevanja koje je u bitnom različito od egzistencijelnog. U tom smislu, vlastiti projekat izlaganja ljudskog bitka Hajdeger naziva egzistencijalnom, a ne egzistencijelnom, analitikom tubitka.⁶ Iako čoveka ni ne može biti bez izvesnog predontološkog razumevanja vlastitog bitka, egzistencijelno razumevanje ne sme biti uzeto kao primerena ontološka interpretacija čoveka. Naime, ma koliko egzistencijelno razumevanje bilo ontički izvorno, odnosno bez obzira na uverenje pojedinca da njegovo izlaganje vlastitog bitka jeste neposredno i verno, time još nije osigurana ontološka izvornost izlaganja strukture ljudskog bitka. I zapravo, prema Hajdegeru, uprkos egzistencijelnoj uverljivosti tubitak najčešće ima tendenciju da vlastiti bitak razume iz onog bića prema kojem se neprestano i najpre odnosi, naime iz „sveta“. Prethodno Hajdeger karakteriše kao „ontološko povratno zračenje razumevanja sveta na izlaganje tubitka.“⁷ Razumevajući i

⁶ U jednoj fusnoti u okviru 45. paragrafa *Bitka i vremena* (§45. Rezultat pripremne fundamentalne analize tubitka i zadatak jedne izvorne egzistencijalne interpretacije tog bića) Hajdeger napominje: „U XIX veku S. Kjerkegor izričito je zahvatio i prodorno promišljao problem egzistencije kao egzistencijelan problem.“ Međutim, smatra Hajdeger, Kjerkegor ne dospeva do ontološke problematike, odnosno „njemu je egzistencijalna problematika toliko strana, da on u ontološkom pogledu stoji sasvim pod vlašću Hegela i njegovog viđenja antičke filozofije. Zbog toga se može filozofski više naučiti iz njegovih ‘okrepljujućih’ spisa nego iz teorijskih – izuzevši raspravu o pojmu strepnje.“, *Isto*, str. 280. Mada Hajdeger samo sporadično upućuje na svoj dug prema Kjerkegoru (u *Bitku i vremenu* samo još dva puta, u vezi sa pojmovima strepnje i trenutka, u fusnotama na strani 229. i 392.), već i ukoliko se samo uzme u obzir značaj tematizacije „egzistencije“ za oba mislioca, postaje očitim uticaj ideja danskog filozofa na projekat fundamentalne ontologije.

⁷ *Isto*, str. 36. U razrađenijoj fazi interpretacije u „*Bitku i vremenu*“ Hajdeger će „ontološko povratno zračenje razumevanja sveta na izlaganje tubitka“ misliti u obuhvatu pojma *zapadanje*, pri čemu se izvorna ontološka interpretacija tubitka posmatra kao „postupak“ kojim se slama zapadajuće izlaganje: „Slobodno polaganje izvornog bitka tubitak pre mora da mu bude *izboreno u protivpotezu* prema zapadajućoj ontičko-ontološkoj tendenci izlaganja.“, *Isto*, str. 363.

izlažući vlastiti bitak po uzoru na bitak bića koja najpre susreće u svetu, čoveku ostaje zastrto specifično ustrojstvo njegovog bitka. U ovom kontekstu Hajdeger primećuje: „Analitika tubitka, dakle, mora da ostane ono prvo i najpreče u pitanju o bitku. A tek potom će problem dobijanja i osiguranja vodeće vrste pristupa tubitku postati doista gorući. Negativno govoreći: na to biće ne sme se konstruktivno-dogmatski naući nikakva proizvoljna ideja o bitku i zbilji – ma koliko ona bila ‘samorazumljiva’; nijedna od ‘kategorija’ koje su predskicirane iz takve ideje, ne sme da bude ontološki nesmotreno nametnuta tubitku. Vrsta pristupa i izlaganja pre mora da bude odabrana na takav način da se to biće može pokazati na sebi samom polazeći od sebe samog.“⁸

2. *Supstancija i egzistencija*

Pretpostavka ontološki izvornog shvatanja i izlaganja ljudskog bića jeste, dakle, suspendovanje svih nepropitanih i samorazumljivih ideja o bitku, kao i svih „kategorija“ koje su izvedene iz te ideje o bitku. Da bi se valjano pristupilo izlaganju čoveka nužno je ostaviti po strani sve pretpostavke koje uslovljavaju da se čovek tumači po uzoru na druga bića tako što se „kategorije“ koje su predskicirane iz „proizvoljnih ideja o bitku i zbilji“ nesmotreno nameću u razumevanju čoveka. Određena ideja o bitku od koje se polazi u razumevanju čoveka, pak, prema Hajdegeru, nije samo ono što je sadržano u egzistencijelnom razumevanju, već nešto što je suštinski pripadno celokupnoj filozofskoj tradiciji. Kroz čitavu povest filozofije, smatra Hajdeger, u razumevanju čoveka se polazilo od jedne pretpostavljene ideje o bitku, naime, od ontološki nepropitane ideje prema kojoj je bitak sveg bića jednak bitku bića koja postoje u svetu. Ograničenost i neadekvatnost svih prethodnih tumačenja čoveka, dakle, ima svoj koren u načelnoj „grešci“ tradicionalne ontologije koja je sadržana u tumačenju bitka kao supstancije, u prećutnoj pretpostavci tradicionalne ontologije prema kojoj se bitak misli u smislu čiste postojanosti, odnosno predručnosti (*Vorhandenheit*).⁹ Mada se

⁸ *Isto*, str. 37.

⁹ Tumačenje čoveka u celokupnoj tradicionalnoj filozofiji je, dakle, prema Hajdegeru, zavisno od ograničenosti koje imaju svoj koren u onome što se misli pod „zaboravom bitka“, „svođenjem bitka na biće“.

na osnovu celokupne ontološke tradicije, kao i egzistencijelnog razumevanja, pri pristupu razumevanju i izlaganju čoveka najpre nameće ideja o bitku kao „supstanciji“ čija „suština“ treba da bude zahvaćena, smatra Hajdeger, ovo „konstrukcijsko-dogmatsko protezanje ideje o bitku na bitak čoveka“ mora biti osporeno.¹⁰ Pretpostavka mogućnosti valjanog zahvatanja i izlaganja ljudskog bitka jeste problematizovanje prećutne, nepropitane pretpostavke koja je pripadna egzistencijskom razumevanju i čitavoj ontološkoj tradiciji – da ljudski bitak ima karakter bitka bića koja susreću u svetu. Nasuprot ovoj pretpostavci, prema Hajdegeru: „To biće nema, i nikada nema, vrstu bitka onoga unutar sveta samo predručnog. Otuda ono takođe ne treba tematski da bude unapred dato na način prednalaženja onoga predručnog. Njegova prava unapred-datost je tako malo samorazumljiva, da samo njegovo određivanje sačinjava jedan suštinski deo ontološke analitike tog bića.“¹¹

S obzirom da ljudski bitak nije jednak bitku bića koja postoje u svetu pitanje o čoveku treba da bude postavljeno kao pitanje o njegovom *bitku*, odnosno o specifičnom načinu njegovog *bitka*. Specifičan način ljudskog bitka Hajdeger, u razlici prema tradicionalnom poimanju bitka kao *supstancije*, misli kroz pojam *egzistencija (Existenz)*¹²,

¹⁰ Prema Hajdegeru tumačenje čoveka kojim se polazi od shvatanja bitka kao predručnosti, supstancije, ostaje merodavnim i u novovekovnom pojmu subjekta: „Svaka ideja o ‘subjektu’ ujedno još *ontološki* čini – u slučaju da nije pročišćena nekim privremenim ontološkim osnovnim objašnjenjem – polaznu postavku onoga subjectum (*hipokeimenon*), ma kako se živo isto tako ontički i bunili protiv ‘duševne supstance’ ili ‘postvarenja svesti’“. *Isto*, str. 74.

¹¹ *Isto*, str. 71. U *Bitku i vremenu* Hajdeger u više navrata skreće pažnju na pitanje odnosa između razumevanja bitka kao predručnosti, supstancijalnosti, i izlaganja bitka tubitka, posebno u poglavlju koje obrađuje problem realnosti (§ 43. Tubitak, svetovnost i realnost). Tu se kaže: „Osnovna određenost bitka postaje supstancijalnost. Odgovarajući ovoj poremećenosti razumevanja bitka takođe se i ontološko razumljenje tubitka pomera u horizont tog pojma bitka. *Tubitak* je takođe poput ostalog bića *realno predručan*. Pa tako onda bitak *uopšte* dobija smisao *realnosti*“, *Isto*, str. 241. Up. str. 295., 355., i 363.

¹² U knjizi *Kant i problem metafizike* pojam egzistencije izložen je u sledećoj formulaciji: „Čovek je biće koje se nalazi među bićima, i to tako što mu je biće koje nije on sam, kao i biće koje je on sam, uvek već otvoreno. Taj način čovekovog posotajanja nazivamo egzistencijom.“, Heidegger, Martin, *Kant i problem metafizike*, Mladost, Beograd, 1979., str. 146. U nekim tekstovima Hajdeger se u objašnjenju termina egzistencija poziva na etimološki koren latinske reči *ex-sisto*: ‘stajati izvan’, izlaziti. Tubitak ‘egzistira’, stoji izvan svih drugih bića u svetu, u smislu da je, za razliku od svih drugih bića, tubitak otvoren prema sebi i svetu i bitku uopšte. U pre-

uvodeći ga sledećom formulacijom: „Sam bitak, prema kojem se tubitak može ovako ili onako držati i uvek se nekako drži, nazivamo *egzistencija*.“¹³ S obzirom da *predručnost* (supstancijalnost) jeste „vrsta“, način bitka, koji biću s karakterom tubitka bitno ne pripada, Hajdegerova upotreba termina „egzistencija“ mora biti razlikovana od ontološkog značenja tradicionalnog termina „*existentia*“ prema kome egzistencija ontološki znači isto što i *predručnost* (*Vorhandensein*), *postojnost* (*Vorhandenheit*). Reč je, dakle, o suštinskoj razlici između načina na koji postoji čovek i načina na koji postoje druga bića, naime, o činjenici da čovek nikada nije jednostavno objektivno prisutan u svetu kao postojeće stvari. Prethodno se jasno pokazuje u Hajdegerovom ekspliciranju pojma tubitak: „Tubitak je jedno biće koje se ne javlja samo među ostalim bićem. Pre je tako da je ono ontički istaknuto time što se tom biću u njegovom bitku radi o tom bitku samom. Toj ustrojenosti bitka tubitka, međutim, tada pripada to da on u svom bitku ima prema tom bitku jedan bitkovni odnos. A to opet kazuje: tubitak razume sebe u svom bitku na bilo koji način i u bilo kojoj izričitosti. Tom biću je svojstveno da je s njegovim bitkom i kroz njegov bitak taj bitak otklučen njemu samom.“¹⁴ Za razliku od načina na koji postoje sva druga bića, čovek je biće kome se „u njegovom bitku radi o tom bitku samom“. Čovek postoji, egzistira, tako što uvek već na neki način razumeva vlastiti bitak, razumevajući istovremeno i bitak drugih bića kao i bitak uopšte. Čovek postoji tako što „svagda ima biti svoj bitak kao svoj“¹⁵ razumevajući sebe iz vlastite egzistencije i određujući vlastitu egzistenciju polazeći od njenog razumevanja.

Na osnovu prethodnih navoda, u kojima je samo grubo naznačeno Hajdegerovo razumevanje pojma egzistencije, moguće je uočiti smisao teze prema kojoj je u izlaganju čoveka reč o izlaganju

davanju „O suštini istine“ ovaj aspekt u značenju pojma egzistencija je posebno istaknut: „Ek-sistencija, ukorenjena u istini kao slobodi, jeste iz-laženje u razotkrivenost bishvstvujućeg kao takvog.“, Martin Hajdeger, „O suštini istine“, u *Putni znakovi*, Platio, Beograd, str. 172.

U Latinsko srpskom-rečniku Jovana Đorđevića, takođe se navodi i ova dimenzija latinske reči *ex-sisto*: pomoliti se, izaći; pojaviti se, pokazati se, Up. *Latinsko-srpski rečnik*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1997., str. 554.

¹³ *Isto*, str. 32. O ljudskoj supstanciji se još može govoriti samo u prenesenom značenju: „To da biće vrste bitka tubitaka ne može da bude pojmljeno iz realnosti i supstancijalnosti, izrazili smo tezom: *supstanca čoveka je egzistencija*.“ *Isto*, str. 252.

¹⁴ *Isto*, str. 31.

¹⁵ *Isto*, str. 32.

specifičnog načina njegovog bitka. Iako će u pojedinim etapama izvođenja u *Bitku vremenu* Hajdeger navoditi „egzistenciju“ samo kao jedan od momenata *brige* kao bitka tubitka, pojam egzistencije jeste ono što je saobrazno Hajdegerovom razumevanju specifičnog načina ljudskog bitka.¹⁶

Stavom prema kome je pretpostavka mogućnosti valjanog izlaganja ljudskog bitka osporavanje shvatanja bitka kao predručnosti (supstancije) i „uvođenje“ pojma egzistencija, Hajdeger je posebno zaoštrio „ontološki karakter“ egzistencijalne analitike tubitka. Ovo zaoštavanje vodi do pitanja: U kom smislu treba da bude shvaćen i postavljen odnos između ispitivanja bitka tubitka i temeljnih kategorija tradicionalne ontologije? Kakav značaj ima *ospravanje temeljnih kategorija tradicionalne ontologije* za mogućnost *izlaganja* bitka tubitka? Konačno, koje je mesto pojmovnog razmatranja, pojmovne analize, u ontološkom istraživanju? Da bi se zahvatio bitak tubitka, nužno je prethodno misliti razliku između egzistencije i supstancije, misliti „bitak“ kroz razliku pojmova „supstancija“ i „egzistencija“, što znači da interpretacija tubitka već pretpostavlja razlikovanje između ova dva pojma, odnosno, dva načina bitka.¹⁷ Pretpostavka egzistencijalne analitike tubitka jeste problematizovanje temeljnog pojma tradicionalne ontologije i „ustanovljavanje“ adekvatnih ontoloških pojmova. S druge strane, preokret u pojmovnosti tradicionalne ontologije, put ka razlikovanju pojmova „supstancija“ i „egzistencija“, jeste upravo izlaganje jednog posebnog bića, tubitka, u njegovom bitku. Na ovom biću biva, takoreći, iščitan jedan način bitka koji je u tradiciji previđan, način bitka koji nema karakter „supstancijalnosti“ već „egzistencijalnosti“, iz čega i proizilazi „nova“ pojmovnost, odnosno razlikovanje pojmova „supstancija“ i „egzistencija“. U realizaciji projekta fundamentalne ontologije Hajdeger se kretao prateći upravo ovaj tok izvođenja, tj. putem interpretacije bitka tubitka ka eksplikaciji pojma bitka, ili preciznije ka iznalaženju odgovora na pitanje o smislu bitka.¹⁸ Mada je analiza

¹⁶ Up. 41. paragraf (§ 41. Bitak tubitka kao briga): „Fundamentalno ontološki karakteri tog bića su egzistencijalnost, faktičnost i zapalo-bitak“, *Isto*, str. 230.

¹⁷ Pored „egzistencije“ (*Existenz*) i „supstancije“, „predručnosti“ (*Vorhandenheit*) Hajdeger razlikuje i „priručnost“ (*Zuhandenheit*) kao poseban način bitka.

¹⁸ Prethodno je rezultiralo u eksplikaciji smisla bitka tubitka kao vremenitosti, i putem ovoga, tezom prema kojoj smisao bitka jeste vreme. Vreme jeste „smisao bitka“, horizont svakog razumevanja bitka. U temelju razumevanja bitka kao predruč-

odnosa između pojmova „egzistencija“ (*Existenz*), „predručnost“ (*Vorhandenheit*) i „priručnost“ (*Zuhandenheit*) u *Bitku i vremenu* potisnuta u drugi plan, i pored toga što Hajdeger nije razjasnio u kom smislu su ovi pojmovi „obuhvaćeni“ pojmom „bitak“ (*Sein*), to nika-ko ne znači da Hajdeger odnos između ova dva „momenta“ ontološkog istraživanja, naime, odnos između ispitivanja bitka tubitka (izlaganja tubitka u njegovoj faktičnosti) i ispitivanja temeljnih ontoloških pojmova vidi kao nešto jednodimenzionalno i jedno-smerno. Povratno odnošenje između ispitivanja bitka tubitka i problematizovanja temeljnih ontoloških pojmova biva potvrđeno i u propitivanju dosega pojma „suština“ u izlaganju ljudskog bitka.

3. Suština i moći-bit

„Usmjeravajući način pristupa k tubitku“ nalazi se, dakle, u izlaganju *bitka* tubitka, koje pretpostavlja mišljenje *egzistencije* kao „načina bitka“ kojim se tubitak razlikuje od svih drugih bića. Ukoliko se, pak, osporava pretpostavka tradicionalne ontologije prema kojoj ljudski bitak ima karakter supstancijalnosti, ako se tubitak „ne da ni tematski zadati na način nalaženja Postojećega“, dovode se u pitanje i „kategorije“ koje su izvedene iz te ideje o bitku. Jedna od tih osnovnih „kategorija“ izvedenih iz ideje o bitku kao supstanciji, odnosno jedan od centralnih pojmova tradicionalne ontologije koji prema Hajdegeru takođe mora biti problematizovan, jeste pojam „suštine“.

Suština se tradicionalno shvata kao ono po čemu nešto (neka stvar, osoba, vrsta) jeste to što jeste, kao trajna priroda, određenost, tj. specifičnost, po kojoj se neko biće razlikuje kako od svega drugog, tako i od vlastitih prolaznih stanja ili pojavnih oblika, koji su, ma koliko različiti, svi utemeljeni u istoj suštini. Poput ostalih „stvari“, i čovek, prema tradicionalnom shvatanju, ima određenu suštinu, „bit“, tj. skup trajnih svojstava ili obeležja koja su u osnovi svih ostalih. Prema tradicionalnoj logici izlaganje suštine se doseže putem definicije. Definicija se, pak, od Aristotela, sastoji u navođenju najbližeg višeg roda (*genus proximum*) i specifične razlike (*differentia specifica*). Zarad dosezanja suštine bića potrebno je, stoga, pokazati

nosti jeste jedan određeni modus vremena – sadašnjost – dok „smisao“ egzistencije, odnosno ono „na temelju čega razumevanja“ bitka tubitka jeste vremenitost, odnosno ovremenjivanje vremenitosti u ekstazama bilosti, sadašnjosti i budućnosti.

njegovo „mesto“ u pretpostavljenoj hijerarhijskoj struktuiranosti vrsno-rodnih pojmovnih odredbi bića. Klasična definicija čoveka kao *animal rationale*, živo biće koje ima moć razuma, skovana je prema prethodnom shvatanju suštine i definicije koje je u glavnim crtama postavio Aristotel u sklopu učenja o predikabilijama, datog, pre svega, u *Topici*, dok je za dalji razvoj pojma suština (*essentia*) od posebnog značaja bilo učenje Tome Akvinskog.¹⁹

Međutim, smatra Hajdeger, upravo ova teza, prema kojoj je govor o čoveku zapravo govor o njegovoj „suštini“ (koja može biti zahvaćena u jednoj definiciji), mora biti osporena. Krećući se u pravcu problematizovanja dosega pojma suštine, Hajdeger, nadovezujući se na određenje egzistencije, kaže: „Sam bitak, prema kojem se tubitak može ovako ili onako držati i uvek se nekako drži, nazivamo *egzistencija*. A pošto se suštinsko određivanje tog bića ne može sprovesti navođenjem nekog stvarstvenog Šta, jer njegova suština pre leži u tome da ono svagda ima biti svoj bitak kao svoj, onda je za označavanje tog bića odabran naziv tubitak kao čisti izraz bitka.“²⁰ Kao egzistirajući, čovek se ne pojavljuje naprosto među drugim bićima u svetu, već se „ontički odlikuje“ time što se u svom tubitku odnosi prema vlastitom bitku i razumeva ga, što se „u vlastitom bitku odnosi na sam ovaj bitak“ kao ono biće koje „svagda ima biti svoj bitak kao svoj“. Ukoliko je tubitak biće koje uvek mora odgovarati na vlastiti „Da-bitak“ i „Moći – biti“, on nema nekog unapred datog identiteta, suštine, već tek treba da artikulise šta jeste tj. svoje biće. Stoga pri njegovom zahvatanju i izlaganju nije odlučujuće šta on jeste, već „da-jeste“, odnosno način na koji izvodi to da-jeste. Ono što čovek jeste, „suština“ (*essentia*) čoveka, mora se, smatra Hajdeger, ukoliko je uopšte još opravdano govoriti o suštini, pojmiti iz njegovog bitka „egzistencije“ (*existentia*). To znači da priroda tubitka ne može biti izražena kao njegovo Šta-stvo (*Was-sein*), već treba da bude razumljena kao njemu mogući način bitka (*ihm mögliche Weise zu sein*). Drugim rečima, suština čoveka ne može biti opisana navođenjem njegovih kvaliteta i atributa, već samo analizom čovekovog odnosa prema sebi i svetu. U tom smislu Hajdeger će problematizovanje dosega pojma suštine za određenje ljudskog bitka nešto dalje izložiti u

¹⁹ Up. Aristotel: *Organon*, Kultura, Beograd, 1970.; Akvinski, Toma, *Biće i suština*, Moderna, Beograd, 1990.

²⁰ *Isto*, str. 32.

sledećoj formulaciji: „*Sušтина*‘ *tubitka* leži u *njegovoj egzistenciji*. Stoga karakteri koji se mogu ispostaviti na tom biću, nisu predručna ‘svojstva’ nekog tako i tako ‘izgledajućeg’ predručnog bića, nego svagda njemu mogućni načini da jest – i samo to. Sav tako-bitak tog bića je primarno bitak. Stoga naziv ‘tubitak’, kojim mi označavamo to biće, ne izražava njegovo Šta, kao sto, kuća, drvo, nego bitak.“²¹

S obzirom da tubitak nema „fiksnu“ prirodu kao što je imaju ostala bića,²² ljudska suština, ukoliko se uopšte još može govoriti o suštini, mora biti stavljena u odnos prema ispunjenju njegovih mogućnosti u kontekstu konkretne egzistencije. Kao „da-bitak“ (zu-sein) ili egzistencija, kao postojanje koje treba da bude postignuto, tubitak je uvek protegnut isped sebe prema vlastitim mogućnostima, odnosno vlastitom bitku, koji tek treba da bude ostvaren. Ukoliko ljudska egzistencija nikada nije potpuna i dovršena u svom bitku, nikada ne može biti dosegnuto ni posedovanje potpunog, iscrpnog, razumevanja njegove prirode.²³

Tubitak kao egzistencija nije ništa konačno i dovršeno, već ostvarujuća mogućnost koja je vlastita za svaki pojedini tubitak (Jemeinigkeit). Zbog toga Hajdeger kaže: „A tubitak jeste moj, opet, svagda na ovaj ili na onaj način da jest. On se uvek već nekako odlučio na koji način tubitak jeste svagda moj.“²⁴ S obzirom da je tubitak uvek svoja vlastita mogućnost, on nikada nije primerak neke vrste, već ono uvek faktičko tu-bitka. Tezom kojom se tvrdi da se ljudska suština ne može izvesti iz nekog opšteg svojstva, već samo iz mogućih načina na koje čovek egzistira, osporena je mogućnost određenja čoveka podvođenjem pod neki opšti pojam. S obzirom da je „bitak, o kojem se tom biću u njegovom bitku radi svagda moj“, tubitak „nikada ne treba ontološki zahvatiti kao slučaj i egzemplar

²¹ *Isto*, str. 70.

²² U poređenju sa ovim karakterom tubitka ostala bića su statička, poseduju stalne kvalitete, imaju datu i čvrstu suštinu, tako da i njihova svojstva i kvalitete mogu biti nabrojani. Na primer, sto ili kamen mogu biti opisani u pomovima boje, težine, oblika, veličine. Pored toga, za njih nikada nije dat njihov bitak, oni nikada ne transcendiraju svoje područje.

²³ Hajdeger će u svojim poznijim delima „rehabilitovati“ pojam suštine, misleći ga, naravno, na jedan specifičan način. Tako će pojam suštine biti sadržan i u naslovima nekoliko Hajdegervih kasnije objavljenih radova: „Vom Wesen des Grundes“ (1929.), „Vom Wesen der Wahrheit“ (1930.), „Vom Wesen und Begriff der PHYSIS. Aristoteles, Physik B, 1“ (1939).

²⁴ *Isto*, str. 70.

nekoj rodu bića kao onoga predručnog.²⁵ Svaki pojedini čovek uvek jeste jedna od mogućih realizacija vlastitog „Moći-bití“, a ne jedan od primeraka neke trajne, suštinske prirode koja bi bila svojstvena „ljudskoj vrsti“. Pošto je ljudska egzistencija prema svojoj „suštinskoj“ prirodi vlastitost koja ne može biti posmatrana kao pojedinačni primerak neke vrste, niti kao vrsta unutar roda, prema Hajdegeru: „Oslovljavanje tubitka mora primereno karakteru *svagda-mojosti (Jemeinigkei)* tog bića stalno ujedno mora da kazuje i ličnu zamenicu: ‘ja jesam’, ‘ti jesi’.²⁶ Na osnovu prethodnog Hajdeger zaključuje da suština tubitka leži u činjenici „da svaki put mora da bude vlastiti bitak kao svoj“. Karakter tubitka koji je opisan kao „vazdanja vlastitost“ vodi Hajdegera dalje do pojma autentične i neautentične egzistencije: „A pošto tubitak suštinski svagda jeste svoja mogućnost, onda to biće *može* u svom bitku samog sebe da ‘bira’, da zadobije, ono može sebe da izgubi, odnosno da nikada ne zadobije samoga sebe i samo ‘prividno’ da se zadobije.“²⁷ Ovo znači da je tubitak mogućnost koja se može realizovati ili poreći, razviti ili osporiti, izgraditi ili zaboraviti vlastiti bitak.²⁸

²⁵ *Isto*, str. 70. Može se dalje izvesti da se prethodnim insistiranjem na razlici između mišljenja čoveka (tubitka) kao vrste i mišljenja čoveka u njegovoj vlastitosti, individualnosti, Hajdeger na jedan specifičan način upustio u rešavanje pitanja koje je u tradiciji mišljeno kao pitanje o odnosu između „opšteg“, „vrsnog pojma“ (pojma „čovek“, „tubitak“) i „individualnog pojma“ (pr. „Sokrat“). Osparavajući prednost i relevantnost „vrsnog pojma“ u mišljenju čoveka Hajdeger, međutim, ne razrešava problem njihove međuzavisnosti, koji je otvoren još od Aristotelovog razlikovanja „prve supstancije“ i „druge supstancije“. Mada je kulminacija ovog problema dostignuta još u srednjovekovnom „sporu o univerzalijama“, on ostaje intrigantan i za savremeno mišljenje.

²⁶ *Isto*, str. 70.

²⁷ *Isto*.

²⁸ Drugim rečima, čovek može ili istupiti kao autentično biće, ili može ostati uključen u rutinizirani način života u kome njegove mogućnosti nisu određene njim samim već preuzete i nametnute pritiskom okolnosti i društva, i tako živeti neautentičnu egzistenciju. Stoga Hajdeger govori o dva fundamentalna načina na koja čovek egzistira, a to su autentična i neautentična egzistencija. Ljudska egzistencija je autentična (eigentlich) kada čovek poseduje vlastite mogućnosti bitka ili bira sebe kao svoju najvlastitiju mogućnost. Ona je neautentična (uneigentlich) kada je čovek slep za vlastite mogućnosti, bilo da ih ignoriše ili ih propušta. Tubitak najčešće nalazi sebe u neautentičnom modusu bitka, ali autentičnost nije nešto što se postiže jednom za svagda, već ono što u uvek novim situacijama ima da bude odlučeno. Takođe, neautentičnost nije manji ili niži stepen bitka, niti puki aspekt autentičnosti. Kao načini bitka tubitka, autentičnost i neautentičnost su zasnovane u karakteru tubitka kao „uvek-mojosti“.

4. Kategorije i egzistencijalije

Na osnovu prethodnih izvođenja može se zaključiti da prema Hajdegeru primerena ontološka interpretacija čoveka podrazumeva razgradnju temeljnih pojmova tradicionalne ontologije, u prvom redu pojmova „supstancija“ i „suština“. Sada se ponovo postavlja pitanje: kojim putem, prema Hajdegeru, treba da se kreće jedna izvorna ontološka interpretacija čoveka? Rezultat do koga se dolazi u problematizovanju pojmova „supstancija“ i „suština“ jeste određenje formalnog smisla ustrojstva egzistencije tubitka prema kome „Tubitak određuje sebe kao biće svagda iz neke mogućnosti koja on *jeste*, a to znači iz mogućnosti koju on istodobno u svom bitku nekako razume.“²⁹ U ovome, pak, prema Hajdegeru, leži uputstvo „za *ontološku* interpretaciju tog bića... da problematiku njegovog bitka razvija iz egzistencijalnosti njegove egzistencije.“³⁰ Ontološka interpretacija čoveka, zahvatanje bitka tubitka, treba, dakle, da se kreće polazeći „iz egzistencijalnosti egzistencije“. Ipak, kako Hajdeger dalje navodi, „to ne može da znači da se tubitak konstruiše iz neke konkretne moguće ideje o egzistenciji.“³¹ Primerena ontološka interpretacija tubitka ne može biti provedena time što bi se pošlo od nekog unapred pretpostavljenog pojma egzistencije. Poći od „egzistencijalnosti egzistencije“ podrazumeva, naprotiv, kretanje od onoga što je neposredno dato, a to je, prema Hajdegeru, egzistirajući tubitak u svojoj prosečnoj svakodnevicu. U tom smislu Hajdeger kaže: „Tubitak upravo ne treba da se u polazištu analize interpretira u diferencu nekog određenog egzistiranja, nego treba da se otkriva u njegovom indiferentnom Najpre i Ponajviše.“³² Prema Hajdegerovom mišljenju, upravo u indiferencu svakodnevice tubitka leži apriorna struktura egzistencijalnosti, i ona može i treba da posluži kao polazište ontološke interpretacije. Ono što je ontički dato u prosečnoj svakidnevici može biti obuhvaćeno u pregnatnim strukturama koje se strukturno ne razlikuju od ontoloških određenja *pravog* tubitka. Temeljni kakrakter vlastitog pristupa u izlaganju čoveka, Hajdeger sažeto formuliše u tom smislu: „Vrsta pristupa i izlaganja pre mora da bude odabrana na

²⁹ *Isto*, str. 71.

³⁰ *Isto*.

³¹ *Isto*.

³² *Isto*.

takav način da se to biće može pokazati na sebi samom polazeći od sebe samog. I to, ona treba da pokaže biće u onome kako ono *najpre i ponajčešće* jeste, u njegovoj prosečnoj *svakodnevic*i. Na njoj treba da se ispostave ne proizvoljne i slučajne nego suštinske strukture, koje se u svakoj vrsti bitka faktičkog tubitka odražavaju kao strukture koje određuju bitak.³³ U tome kakav je tubitak najpre i najčešće u svojoj svakodnevic

u, u svakoj vrsti bitka faktičkog tubitka, održavaju se bitne strukture kao ono što određuje bitak tubitka. Stoga ontološka interpretacija treba da se odvija kao izlaganje i interpretacija tubitka u njegovoj prosečnoj svakodnevic

Pošto prosečna svakodnevnost, faktičnost, tvori ontičko „Najpre tog bića“, kako Hajdeger dalje kaže, ona je u eksplikaciji tubitka neprestano *preskakana* i uvek iznova se preskače: „Ono ontički najbliže i poznato jeste ono ontološki najdalje, nesaznato i u svom ontološkom značenju stalno previđano.“³⁵ Nasuprot filozofskoj tradiciji za koju neposredna datost čoveka u njegovoj svakodnevic

u i neposrednosti ne predstavlja fenomen od posebnog značaja, već, naprotiv, ono što u svrhu dosezanja ontološki izvornije sfere treba biti „stavljeno u zgrade“, Hajdeger tvrdi da upravo ova sfera – sfera faktičke datosti čoveka – predstavlja polazište i glavni predmet ontološkog istraživanja. Ono „ontološki prvo“ nije dato u nekoj transcendentnoj sferi večnih „suština“ koje bi mogle biti utvrđene razmatranjem odnosa među pojmovima, već u neposrednosti faktičke egzistencije koja se uvek odvija povesno. S druge strane, međutim, mada čovek u svom egzistiranju nije unapred određen nekim skupom čvrstih, unapred datih svojstava, „suštinom“ koja bi trebala biti realizovana, on nije ni nestruktuirana suma svojih faktičkih postupaka.

U onome „ontički neposrednom“, faktičkoj egzistenciji, pokazuju se *temeljne strukture egzistencije* koje treba da budu „iščitane“ u ontološkoj interpretaciji. Ukoliko se u onom *neposrednom i faktičkom* sagledavaju *ontološke strukture* čoveka, *bitak tubitka*, o kakvom metodskom postupku je reč? Da je pri njihovom izlaganju na delu

³³ *Isto*, str. 37.

³⁴ Interpretacija faktičnosti se u *Bitku i vremenu* odvija na dve ravni: Prvi odsek: Pripremna fundamentalna analiza tubitka (Od 9. do 44. paragrafa) i Drugi odsek: Tubitak i vremenitost, koji je shvaćen kao izvorna egzistencijalna interpretacija tubitka (Od 45. do poslednjeg, 83. paragrafa).

³⁵ *Isto*, str. 71.

jedna specifična „metoda“ koja podrazumeva vlastitu pojmovnost sada se pokazuje, u zaoštrenom obliku, razlikovanjem između *egzistencijalija* i *kategorija*. Naime, nakon osporavanja merodavnosti temeljnih pojmova tradicionalne ontologije – pojmova „supstancija“ i „suština“ – Hajdeger u kontekstu preciziranja karaktera vlastite „metode“, prema kojoj izlaganje bitka tubitka ima karakter „eksplikacije tubitka u njegovoj prosečnoj svakidašnjosti“, uvodi pojam *egzistencijalija*, naglašavajući da ovaj pojam treba strogo razlikovati od pojma *kategorije*: „Svi eksplikati koji proističu iz analitike tubitka, zadobijeni su u pogledu na strukturu njegove egzistencije. Pošto se određuju iz egzistencijalnosti, mi karaktere bitka tubitka nazivamo *egzistencijalije*. One se moraju oštro odvojiti od određenja bitka tubitku neprimerenog bića, koje nazivamo *kategorije*.“³⁶

Ukazujući da je u pojmu „kategorije“ primarno ontološko značenje ovog pojma, Hajdeger objašnjava pojam „kategorije“ na sledeći način: „Antička ontologija ima za egzemplarno tlo svog izlaganja bitka biće koje susreće unutar sveta. Kao vrsta pristupa k njemu važi *noein* odnosno *logos*. U tome susreće biće. Ali, bitak tog bića mora da postane zahvatljiv u jednom istaknutom *legein* (pustiti da se vidi), tako da taj bitak unapred postaje razumljiv kao ono što on jeste i u svakom biću već jeste. Svagda već prethodno oslovljavanje bitka u razgovoru (*logos*) o biću jeste ono *kategoreisthai*. To znači najpre: javno optužiti, nekome pred svima nešto reći u lice. Ontološki primenjen, taj termin kazuje: biću gotovo u lice reći šta ono svagda već kao biće jest, tj. za sve pustiti da se ono vidi u svom bitku. Ono u takovom viđenju vizirano i vidljivo su *kategoriai*. One obuhvataju apriorna određenja bića koje u *logos*-u može na različite načine da se oslovi i o kojem u *logos*-u može na različite načine da se razgovara.“³⁷ S obzirom da je za antičku ontologiju *noein* odnosno *logos* način pristupa „biću koje susreće u svetu“, postavlja se zahtev za ustanovljavanjem jednog izvornog načina njihovog susretanja, potreba za iznalaženjem *logos*-a u kome bi ovo biće moglo biti dato kao viđeno u njegovom bitku. Bitak bića koje susreće u svetu mora postati shvatljiv u jednom osobitom *legein* (pustiti da se vidi) tako da taj bitak bude unaprijed razumljiv kao ono što jeste i u svakom biću već jeste. Ovo zahvatanje i izlaganje bitka bića, „svagda već prethodno oslovljavanje bitka u

³⁶ *Isto*, str. 72.

³⁷ *Isto*.

razgovoru (*logos*) o biću“, jesu *kategoriai*. U čitavoj povesti filozofije, kako u povesti tradicionalne ontologije, tako i u povesti tradicionalne logike, podrazumeva se da su *kategorije* način izlaganja, odnosno „davanja videti“ i „razlaganja“, odnosno način *logos*-a, kojim se zahvata bitak bića. Kategorije jesu temeljni ontološki pojmovi, pojmovi kojima se izlaže bitak bića. Hajdeger, međutim, osporava njihov doseg kada je reč o izlaganju ljudskog bitka. Ljudski bitak ne biva „oslovljen“, „razložen“, „dat-videnim“ putem *kategorija* već putem *egzistencijalija* kao pojmova kojima se izlaže struktura egzistencije. Bitak tubitka izlaže se putem *egzistencijalija*, a ne posredstvom *kategorija*. *Egzistencijalije* i *kategorije* su dva temeljna načina izricanja bitka bića, i istovremeno dve temeljne mogućnosti karaktera bitka. Biće koje odgovora nekoj od njih uvek iziskuje zaseban način ispitivanja: biće je neko *Ko* (egzistencija) ili neko *Šta* (predućnost u najširem smislu). Kategorijama se izlaže bitak bića koja imaju karakter postojanosti, supstancijalnosti (na ovu vrstu bića se orijentiše čitava tradicionalna ontologija), međutim, one nisu primerene ukoliko treba izložiti bitak bića koje nema karakter supstancijalnosti već karakter egzistencijalnosti.

Postavivši tezu prema kojoj u zahvatanju ljudskog bitka nije reč o kategorijalnom izlaganju već o izlaganju egzistencijalija, Hajdeger je, mada samo u formi šturih naznaka, u temelju podrio osnovnu pretpostavku tradicionalne ontologije o zasnivajućem „mestu“ kategorija u ontološkom istraživanju. „Zaborav bitka“, činjenica da se čitava tradicionalna ontologija u izlaganju bitka bića „orijentiše na jednu posebnu vrstu bića“, na bića koja susreću u svetu, svodeći bitak bića uopšte na supstancijalnost, počiva na privilegovanju jedne ograničene dimenzije *logosa*, na primatu *kategorijalnog logosa*. Za čitavu tradicionalnu ontologiju svojstvena je prećutna pretpostavka o zasnivajućem položaju kategorija. Nasuprot ovome, fundamentalna ontologija, ontologija tubitka kojom se teži zahvatanju bitka ovog bića kao egzistencijalnosti, podrazumeva „napredovanje hemeneutike logosa“, pomak od *kategorijalnog logosa* ka *egzistencijalnom logosu*.

Ukoliko se ima u vidu značaj koji osporavanje temeljnih pojmova tradicionalne ontologije, pre svega pojmova supstancija, suština i kategorije, ima u projektu fundamentalne ontologije, moglo bi se očekivati da Hajdeger mnogo više prostora posveti razrađenijoj

tematizaciji sa ovim povezanih tema i problema. Međutim, u *Bitku i vremenu* postoji očigledna nesrazmera između značaja koji u projektu fundamentalne ontologije pripada „pojmovnom razmatranju“, i same refleksije ovoga značaja. Tako se događa da, uprkos centralnom značaju razlikovanja između kategorija i egzistencijalija, Hajdeger propušta da detaljnije razjasni odnos između ova dva temeljna „načina izricanja bitka“, kao i odnos ovih pojmova prema pojmu bitak. Takođe, u svom glavnom delu, Hajdeger izostavlja razrađenu tematizaciju međusobnih odnosa pojmova: bitak, supstancija i egzistencija, suština i faktičnost, a time i obradu veoma značajnog pitanja o odnosu između temeljnih pojmova tradicionalne ontologije i centralnih pojmova fundamentalne ontologije.

Jedan od problema koji takođe ostaje otvoren može biti predstavljen kroz sledeće pitanje: na koji način se egzistencijalije, kao temeljni ontološki pojmovi, izvode iz neposredne faktičnosti? Otvara se, dakle, pitanje o „metodi“ ontološkog istraživanja i dalje, pitanje o odnosu između iskustvenog i apriornog u ontološkom istraživanju. Dok su kategorije kao temeljni pojmovi tradicionalne ontologije shvatane kao apriorni pojmovi, pojmovi koji ne mogu biti izvedeni iz iskustva, tejom prema kojoj ontološko izlaganje bitka tubitka putem egzistencijalija treba da proishodi iz sagledavanja neposredne faktičke egzistencije, Hajdeger, čini se, pretpostavlja da su temeljni ontološki pojmovi nešto što može biti samo iskustveno izvedeno a ne i apriorno dato. Dakle, iako i egzistencijalije, kao i kategorije, jesu ontološki pojmovi koji govore o bitku (čoveka), o onome što je u osnovi i što omogućava ono ontički dato, oni kao ontološki pojmovi jesu nešto što je izvedeno iz faktičnosti egzistencije, a ne iz „čistog mišljenja“. Hajdeger nas, na žalost, ostavlja bez odgovora na navedena pitanja.

Razlikovanjem između egzistencijalija i kategorija Hajdeger je krenuo u pravcu rešenja svog temeljnog pitanja, pitanja o smislu bitka, odnosno ukazao na mogući pravac interpretacije Aristotelove teze prema kojoj se „bitak izriče monogostroko“. Naime, kategorijalno izricanje bitka, prema Hajdegeru, jeste samo jedan od mogućih načina, onaj koji odgovara „izricanju“ bitka bića koje susreće u svesti. U tome se, međutim, ne iscrpljuje „smisao“ bitka, i stoga problem „mnogostrokosti bitka“ ne može biti sveden na problem „mnogostrokosti izricanja kategorija“. Egzistencijalije kao pojmovi kojima se

zahvata bitak čoveka, predstavljaju ontološki jednako izvoran pravac izricanja bitka, i fundamentalnoontološka istraživanja koja se provode u *Bitku i vremenu* kreću se u pravcu njihovog ekspliciranja.

Činjenica da izlaganje ljudskog bitka, kao i realizacija ideje fundamentalne ontologije uopšte, podrazumevaju osporavanje merodavnosti temeljnih pojmova tradicionalne ontologije i „građenje“ originalne, vlastite pojmovnosti, može biti interpretirana kao „napredovanje hermeneutike logosa“ u smislu koji je Hajdeger podrazumevao pod pojmom „produktivne logike“. Naime, mada Hajdeger govori o „produktivnoj logici“ u kontekstu ukazivanja na nužnost ontološkog zasnivanja pojedinačnih, pozitivnih nauka, i ne izjašnjava se o „primenjivosti“ ovog pojma na interpretaciju ontološkog saznanja, upravo sam tok realizacije ideje fundamentalne ontologije opravdava upotrebu ove sintagme. Izlaganje bitka tubitka podrazumeva problematizovanje temeljnih ontoloških pojmova: pojmova „supstancija“, „suština“, i, posebno, pojma „kategorije“. S obzirom da su, kako Hajdeger navodi, temeljni pojmovi određenja u kojima postaje prethodno razumljivim područje obrade koje leži u osnovi svih tematskih predmeta neke nauke, i to tako da to razumevanje, razumevanje temeljnih pojmova, predvodi sva pozitivna istraživanja time što se ti entiteti izlažu u pogledu temeljnog usrojstva njihovog bitka, nauka koja bi ih ispitivala morala bi prethoditi svim pozitivnim naukama. Dokaz da je to moguće, prema Hajdegeru, jesu Platonova i Aristotelova istraživanja.

Uprkos odsustvu transparentne refleksije o značaju „napretka hermeneutike logosa“ i nužnosti „građenja“ originalne, vlastite, pojmovnosti, odnosno merodavnosti „produktivne logike“, Hajdeger je u razvijanju projekta fundamentalne ontologije, u sklopu samog osporavanja temeljnih pojmova tradicionalne ontologije, u velikoj meri potvrdio njihovu relevantnost.

Milotka Molnar Sivč

HEIDEGGER'S CONCEPT OF "BEING-THERE" AND FUNDAMENTAL CONCEPTS OF TRADITIONAL ONTOLOGY

Summary

Although the question of relationship between basic concepts of traditional ontology and central concepts of fundamental ontology is not a topic which is systematically dealt with in *Being and Time*, it is obvious that some of the theses which are crucial not only for Heidegger's interpretation of philosophical tradition, but also for the whole project of fundamental ontology, concern this "conceptual scheme". In fact, the backbone of Heidegger's critical confrontation with dominant philosophical conceptions is the question of relationship between the concept of 'substance' and the concept of 'Being', i.e. the discussion of philosophical doctrines in which 'Being' is reduced to 'substance'. Besides this context, which concerns the ontological problematics in the strict sense, it is possible to show that the refutation of the basic categories of traditional ontology is an issue which has a decisive role in more concrete phases of the realization of the project of fundamental ontology. This is especially confirmed in Heidegger's discussion of the concept of "Being-There". The interpretation of Heidegger's treatment of the relationship between the concepts of "Being-there", "existence" and "existentials" on the one hand, and the concepts of "substance", "essence" and "categories" on the other, shows that one of Heidegger's basic theses is that a transformation of concepts of traditional ontology is necessary for an appropriate understanding of human being.

Keywords: Being, substance, Being-there, existence, essence, categories, existentials